

Bütün Fəhlə Mühacirlərin və Onların Ailə Üzvlərinin Hüquqlarının Müdafiəsi Haqqında Beynəlxalq Konvensiya

PREAMBULA

Hazırdakı Konvensiyada iştirak edən Dövlətlər,

İnsan hüquqlarına dair Birləşmiş Millətlər Təşkilatının əsas sənədlərində, xüsusilə İnsan Hüquqları haqqında Ümumdünya Bəyannaməsində, İqtisadi, Sosial və Mədəni Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktda, Mülki və Siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktda, İrqi Ayrı-seçkiliyin Bütün formalarının Ləğv edilməsi haqqında Beynəlxalq Konvensiyada, Qadınlara qarşı Ayrı-Seçkiliyin Bütün Formalarının Ləğv edilməsi haqqında Konvensiyada və Uşaq Hüquqları haqqında konvensiyada nəzərdə tutulmuş prinsipləri *nəzərə alaraq,*

Beynəlxalq Əmək Təşkilatı çərçivəsində işlənilib hazırlanmış müvafiq sənədlərdə, xüsusilə Əməyin Mühacirətinə dair konvensiyada (97 sayılı), Alçaldan Şəraitdə Mühacirətə, İmkanlar Bərabərliyinin Dəstəklənməsinə və Fəhlə Mühacirlərə Rəftara dair Konvensiyada (143 sayılı), Əməyin Mühacirətinə dair Tövsiyələrdə (86 sayılı), Fəhlə Mühacirlərə dair Tövsiyələrdə (151 sayılı), Məcburi və İcbari Əməyə dair Konvensiyada (29 sayılı) və Məcburi Əməyin Ləğv edilməsinə dair Konvensiyada (105 sayılı) müəyyən edilmiş prinsipləri və standartları həmçinin *nəzərə alaraq,*

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatının Təhsildə Ayrı-seçkiliyə qarşı Konvensiyada ehtiva olunmuş prinsiplərin əhəmiyyətini yenidən *təsdiq edərək,*

İşgəncələrə və Digər Qəddar, Qeyri-insani və ya Ləyaqəti Alçaldan Rəftar və Cəzalara qarşı Konvensiyaya, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Cinayətlikliyin Qarşısının Alınması və Cinayətkarlarla Rəftar üzrə Dördüncü Konqresin Bəyannaməsində, Hüquq mühafizə Orqanları Əməkdaşlarının Davranış Məcəlləsində və Kəlləlik haqqında Konvensiyalara *istinad edərək,*

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Konstitusiyasında qeyd edildiyi kimi, onun məqsədlərindən birinin öz ölkəsindən kənarında işləyən fəhlələrin mənafelərinin müdafiəsi olduğuna istinad edərək və həmin təşkilatın fəhlə mühacirlər və onların ailə üzvləri ilə əlaqədar məsələlər üzrə bilikləri və təcrübəsini *nəzərdə tutaraq,*

Fəhlə mühacirlər və onların ailə üzvləri ilə əlaqədar Birləşmiş Millətlər Təşkilatının müxtəlif orqanlarında, xüsusilə İnsan Hüquqları Komissiyasında və Sosial İnkişaf Komissiyasında, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı təşkilatında, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatında və Dünya Səhiyyə Təşkilatında, habelə digər beynəlxalq təşkilatlarda görülmüş işlərin əhəmiyyətini *təsdiq edərək,*

Müəyyən dövlətlərin regional və ikitərəfli əməkdaşlıq əsasında fəhlə mühacirlərin və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının müdafiəsinə doğru irəliləməni, habelə bu sahədə ikitərəfli və çoxtərəfli sazişlərin əhəmiyyətini və yararlığını *həmçinin təsdiq edərək,*

Milyonlarla insanları cəlb edən və beynəlxalq ictimaiyyətin böyük sayda Dövlətlərinə təsir edən mühacirət təzahürünün əhəmiyyətini və mövcudluğunu *anlayaraq,*

Fəhlə mühacirlərin axınının müvafiq Dövlətlərə və insanlara göstərilən təsirdən xəbərdar olaraq və fəhlə mühacirlər və onların ailə üzvləri ilə rəftara aid əsas prinsiplərin qəbul edilməsi vasitəsilə Dövlətlərin münasibətinin harmonizasiyasına yardım göstərə biləcək normaların yaradılması barədə *arzu edərək,*

Fəhlə mühacirlər və onların ailə üzvləri adətən, digər səbəblər arasında, öz mənşə Dövlətlərində olmadığına və onların rastlaşa biləcək iş Dövlətində olduğundan yaranan çətinliklərə görə düşdüğü zəiflik vəziyyətini *nəzərə alaraq,*

Fəhlə mühacirlərin və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının hər yerdə kifayət qədər tanınmaması və bununla da müvafiq beynəlxalq müdafiənin tələb edilməsinə *inanaraq,*

Mühacirətin fəhlə mühacirlərin ailələri, habelə fəhlələrin özləri üçün ciddi problemlərə, xüsusilə ailənin ayrılmasına görə, səbəb olması faktını *nəzərə alaraq,*

Mühacirət ilə bağlı insan problemlərinin qeyri-qanuni mühacirət zamanı daha ciddi olmasını nəzərdə tutaraq və buna görə, fəhlə mühacirlərin əsas insan hüquqlarının müdafiəsinin təmin etməklə onların gizli hərəkət etmənin və onlarla ticarətin qarşısını almaq və ləğv etmək üçün müvafiq tədbirləri dəstəkləmək zərurətinə *inanaraq*,

Qeyri-rəsmi və ya qeyri-qanuni vəziyyətdə olan mühacirlərin tez-tez digər fəhlələrdən daha az faydalı iş şərtlərinə əsasən işə götürülməsini və şəərəfsiz rəqabətin bəhrəsini görmək üçün müəyyən sahibkarlar tərəfindən belə iş qüvvəsinin axtarmasını *nəzərə alaraq*,

Bütün fəhlə mühacirlərin əsas insan hüquqlarının daha geniş surətdə tanınması halda, qeyri-qanuni vəziyyətdə olan fəhlə mühacirlərin əməyinə ehtiyacın azalmasını və, bundan əlavə, qanuni vəziyyətdə olan fəhlə mühacirlərə və onların ailə üzvlərinə müəyyən əlavə hüquqların verilməsi nəticəsində bütün mühacirlər və sahibkarların müvafiq Dövlətlər tərəfindən müəyyən edilmiş qanunlara və qaydalara hörmət və əməl etmənin həvəsləndirilməsini həmçinin *nəzərə alaraq*,

Bununla əlaqədar, əsas normaları ümumiyyətlə tətbiq edilə biləcək ətraflı konvensiyada yenidən təsdiq etməklə və yaratmaqla, bütün fəhlə mühacirlərin və onların ailə üzvlərinin beynəlxalq müdafiəsinə həyata keçirməkdə ehtiyacın olmasına *inanaraq*,

Aşağıdakılar barədə razılığa gəlmişlər:

I HİSSƏ MƏQSƏD VƏ ANLAYIŞLAR

Maddə 1

1. Hazırkı Konvensiya, aşağıda başqa hallar nəzərdə tutulmadıqda, cins, irq, dərinin rəngi, dil, din və ya əqidə, siyasi və ya başqa fikirlər, milli, etnik və ya sosial mənşə, milliyyət, yaş, iqtisadi vəziyyət, əmlak, nikah vəziyyəti, anadan olma və ya digər vəziyyət kimi hər hansı əsaslara görə fərq qoyulmadan bütün fəhlə miqrantlara və onların ailə üzvlərinə tətbiq edilir.

2. Hazırkı Konvensiya fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin miqrantatə hazırlıq, yola düşmə, gediş və iş Dövlətində qalma və ödənişli fəaliyyət, habelə mənşə Dövlətinə və ya daimi yaşayış Dövlətinə qayıtmadan ibarət bütün miqrantat prosesi zamanı tətbiq edilir.

Maddə 2 Hazırkı Konvensiyanın məqsədləri üçün:

1. "Fəhlə miqrant" anlayışı vətəndaşı olmayan Dövlətdə ödənişli fəaliyyət ilə məşğul olmalı, məşğul olan və ya məşğul olmuş şəxslərə aiddir.

2. a) "Sərhəd fəhləsi" anlayışı qonşu Dövlətdə daimi yaşayış yerini saxlayan və həmin yerə adətən hər gün və ya, heç olmazsa, həftədə bir dəfə qayıdan fəhlə miqrantlara aiddir;

b) "Mövsüm fəhləsi" anlayışı işi, xüsusiyyətlərə görə mövsüm şəraitlərindən asılı olan və yalnız ilin bir hissəsində həyata keçirilən fəhlə miqrantlara aiddir;

c) Balıqçıları ehtiva edən "dənizçi" anlayışı vətəndaşı olmayan Dövlətdə qeydiyyatla alınmış gəmidə işləyən fəhlə miqrantlara aiddir;

d) "Xarici qurumun fəhləsi" anlayışı vətəndaşı olmayan dövlətin yurisdiksiyasında olan xarici qurumlarda işləyən fəhlə miqrantlara aiddir;

e) "Səyyar fəhlə" anlayışı bir dövlətdə daimi yaşayış yeri olan və öz vəzifəsinə görə digər Dövlətə və ya Dövlətlərə qısa müddətə getməli olan fəhlə miqrantlara aiddir.

f) "Layihə ilə bağlı fəhlə" anlayışı iş Dövlətinə müəyyən müddətə yalnız onun sahibkarı

tərəfindən həmin Dövlətdə həyata keçirilən xüsusi layihədə işləmək üçün buraxılmış fəhlə miqrantlara aiddir;

g) "Şerti iş fəhləsi":

I) Onun sahibkarı tərəfindən iş Dövlətinə xüsusi təyinat və ya vəzifəni yerinə yetirmək üçün məhdud və müəyyən müddətə göndərilmiş; yaxud

II) Məhdud və ya müəyyən müddətdə peşəkar, ticarət, texniki və ya digər yüksək ixtisaslı təcrübələri tələb edən işlərlə məşğul olan; yaxud İş Dövlətində onun sahibkarının tələbi əsasında məhdud və ya müəyyən müddətdə, müvəqqəti və ya qısa müddətli xarakterli işlə məşğul olan;

və icazə verilmiş qalma müddəti qurtardığında, yaxud xüsusi təyinatı və ya vəzifələri daha yerinə yetirmədikdə, yaxud həmin işlə məşğul olmadıqda bundan tez iş Dövlətindən getməsi tələb edilən fəhlə miqrantlara aiddir;

h) "Müstəqil fəhlə" anlayışı əmək müqaviləsindən başqa cür ödənişli fəaliyyətlə məşğul olan və adətən tək və ya öz ailə üzvləri ilə birgə işləyərək yaşamaq üçün qazanc əldə edən, habelə iş Dövlətinin müvafiq qanunvericiliyinə və ya ikitərəfli, yaxud çoxtərəfli sazişlərə əsasən müstəqil kimi tanınan başqa fəhlə miqrantlara aiddir.

Maddə 3

Hazırkı Konvensiya aşağıdakılara tətbiq edilmir:

a) Rəsmi funksiyaları yerinə yetirmək üçün beynəlxalq təşkilatlar və orqanlar, yaxud Dövlət tərəfindən ərazisindən kənar göndərilmiş və ya işə götürülmüş, buraxılışı və statusu ümumi beynəlxalq hüquq və ya xüsusi beynəlxalq sazişlər, yaxud konvensiyalar ilə nizama salınan şəxslərə;

b) Dövlət tərəfindən və ya onun adından ərazisindən kənar göndərilmiş və ya işə götürülmüş, inkişaf proqramlarında və digər əməkdaşlıq proqramlarında iştirak edən, buraxılış və statusu iş Dövləti ilə razılıq əsasında nizama salınan və bu razılığa əsasən fəhlə miqrant sayılmayan şəxslərə;

c) Öz mənşə Dövlətindən ayrı Dövlətdə investor qismində yaşayan şəxslərə;

d) İştirakçı Dövlətin müvafiq milli qanunvericiliyinə və ya onun üçün qüvvədə olan beynəlxalq sənədlərdə belə tətbiq nəzərdə tutulmadığı halda, qaçqınlara və apatridlərə;

e) Tələbə və müəllimlərə;

j) İş Dövlətində yaşamağa buraxılmamış və ödənişli fəaliyyətlə məşğul olan dənizçilərə və xarici qurumların fəhlələrinə.

Maddə 4

Hazırkı Konvensiyanın məqsədləri üçün "ailə üzvləri" anlayışı fəhlə miqrantlar ilə nikahda olan, yaxud müvafiq qanunvericiliyə əsasən nikaha bərabər qüvvəli münasibətlərdə olan şəxslərə, habelə onların himayəsində olan uşaqlara və müvafiq qanunvericiliyə və ya əlaqədar Dövlətlər arasında müvafiq ikitərəfli, yaxud çoxtərəfli sazişlərə uyğun olaraq ailə üzvü tanınan, himayəsində olan digər şəxslərə aiddir.

Maddə 5

Hazırkı Konvensiyanın məqsədləri üçün fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri:

- a) İş Dövlətinə daxil olmaq, orada qalmaq və ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmaq üçün həmin Dövlətin qanununa və həmin Dövlətin İştirakçı olduğu beynəlxalq sazişlərə müvafiq surətdə icazə verildiyi halda, rəsmi və ya qanuni vəziyyətdə olan hesab edilir;
- b) Hazırkı maddənin (a) bəndində nəzərdə tutulmuş şərtlərə əməl etmədiyi halda, qeyri-rəsmi və ya qanunsuz vəziyyətdə olan hesab edilir.

Maddə 6

Hazırkı Konvensiyanın məqsədləri üçün:

- a) "Mənşə Dövləti" anlayışı müvafiq şəxs vətəndaşı olan Dövlət deməkdir;
- b) "İş dövləti" anlayışı fəhlə miqrant mümkün hallarda ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmalı, məşğul olan və ya məşğul olmuş Dövlət deməkdir;
- c) "Tranzit Dövləti" müvafiq şəxs iş Dövlətinə, yaxud iş Dövlətindən mənşə Dövlətinə və ya daimi yaşayış Dövlətinə hər hansı səyahəti zamanı keçdiyi Dövlət deməkdir.

II HİSSƏ

HÜQUQLAR İLƏ BAĞLI AYRI-SEÇKİLİYƏ YOL VERİLMƏMƏ

Maddə 7

İnsan hüquqlarına aid beynəlxalq sənədlərə uyğun olaraq İştirakçı Dövlətlər öz ərazisində, yaxud yurisdiksiyası çərçivəsində bütün fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin hazırkı Konvensiyada nəzərdə tutulmuş hüquqlarına cins, irq, dərinin rəngi, dil, din və ya əqidə, siyasi və ya başqa fikirlər, milli, etnik və ya sosial mənşə, milliyət, yaş, iqtisadi vəziyyət, əmlak, nikah vəziyyəti, anadan olma və ya digər vəziyyət kimi hər hansı əsaslara görə ayrı-seçkiliyə yol verilmədən hörmət edib onların təmin edilməsini öhdəsinə götürürlər.

III HİSSƏ

BÜTÜN FƏHLƏ MÜHACİRLƏRİN VƏ ONLARIN AİLƏ ÜZVLƏRİNİN İNSAN HÜQUQLARI

Maddə 8

1. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri hər hansı Dövləti, o cümlədən öz mənşə Dövlətini tərk etməkdə azaddır. Bu hüquq, qanunla nəzərdə tutulmuş, milli təhlükəsizliyin, ictimai asayişin, ictimai sağlamlığın və ya əxlaqın, yaxud başqalarının hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün zəruri olan və Konvensiyanın hazırkı hissəsində təsdiq olunmuş digər hüquqlara uyğun olan məhdudiyətlər istisna edilməklə, heç bir məhdudiyətlərə məruz qala bilməz.

2. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri hər hansı vaxt öz mənşə Dövlətinə daxil olmaq və orada qalmaq hüququna malikdir.

Maddə 9

Fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin yaşamaq hüququ qanunla qorunur.

Maddə 10

Heç bir fəhlə miqrant və ya ailəsinin üzvü işgəncələrə və ya qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və cəzalara məruz qala bilməz.

Maddə 11

1. Heç bir fəhlə miqrant və ya ailəsinin üzvü köləlikdə və ya əsarətdə saxlanıla bilməz.

2. Heç bir fəhlə miqrant və ya ailəsinin üzvündən məcburi və ya icbari əməyi görməyə tələb edilə bilməz.

3. Hazırkı maddənin 2-ci hissəsi cinayətə görə ağır işlər ilə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin olunan Dövlətlərdə səlahiyyətli məhkəmənin hökmü əsasında ağır işlərin görülməsi üçün maneçilik törətmir.

4. Hazırkı maddənin məqsədləri üçün "məcburi və icbari əmək" anlayışı aşağıdakıları ehtiva etmir:

a) Məhkəmənin qanuni hökmü əsasında həbsdə saxlanılan şəxsdən, yaxud belə həbsdən şərti azad edilmiş şəxsdən adətən tələb olunan, hazırkı maddənin 3-cü hissəsində göstərilməmiş hər hansı əmək və ya qulluq;

b) Fövqəladə vəziyyət, yaxud cəmiyyətin həyatına və ya əmin-amanlığına təhlükə yaradan fəlakət hallarında tələb edilər hər hansı qulluq;

c) Müvafiq Dövlət vətəndaşlarının üzərinə qoyulmuş dərəcədə adi mülki öhdəliklərin tərkib hissəsini təşkil edən hər hansı əmək və ya qulluq.

Maddə 12

1. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri fikir, əqidə və din azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquq öz seçdiyi dinə və etiqada inanmaq və ya onu qəbul etmək, ibadət, dini ayinlərdə, fəaliyyətdə və təhsildə şəxsən, yaxud başqaları ilə birlikdə və açıq, yaxud gizli surətdə öz dinini və etiqadını bəyan etmək azadlığı ehtiva edir.

2. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri öz seçdiyi dinə və əqidəyə inanmaq və ya onu qəbul etmək azadlığına zərər vuracaq məcbur etməyə məruz qala bilməz.

3. Dini və etiqadı bəyan etmək azadlığı yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş və ictimai təhlükəsizliyin, asayişin, sağlamlığının və ya əxlaqın, yaxud başqalarının əsas hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün zəruri olan məhdudiyətlərə məruz qala bilər.

4. Hazırkı Konvensiyada iştirak edən Dövlətlər, heç olmazsa biri fəhlə miqrant olan valideynlərin və müvafiq hallarda onların razılığı ilə uşaqlarının dini və mənəvi tərbiyəsini həyata keçirən qanuni qəyyumların azadlığına hörmət etməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 13

1. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri müdaxilə olunmadan fikir söyləmək hüququna malikdir.

2. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri söz azadlığı hüququna malikdir; bu hüquq sərhədlərdən asılı olmayaraq, hər hansı məlumatı və fikirləri şifahi, yazılı və ya çap edilmiş surətdə, incəsənət formasında və ya seçdiyi hər hansı digər vasitələrlə axtarmaq, almaq və vermək azadlığı ehtiva edir.

3. Hazırkı maddənin 2-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş hüququn həyata keçirilməsi həmçinin xüsusi vəzifə və məsuliyyəti daşıyır. Bununla da, o, müəyyən məhdudiyətlərə məruz qala bilər, lakin həmin məhdudiyətlər yalnız qanunla müəyyən edilməli və aşağıdakılar üçün zəruri olmalıdır:

a) Başqaların hüquqlarına və şərəfinə hörmət etmə;

b) Müvafiq Dövlətlərin dövlət təhlükəsizliyinin, yaxud ictimai asayişin və ya ictimai sağlamlığın və ya əxlaqın müdafiəsi;

c) Hər hansı müharibə təbliğatının qarşısının alınması;

d) Ayrı-seçkiliyə, düşmənçiliyə və ya zorakılığa təhrik olan hər hansı milli, irqi və ya dini nifrətin təbliğatının qarşısının alınması.

Maddə 14

Heç bir fəhlə miqrant və ya onun ailə üzvü onun şəxsi və ailə həyatına, evinə, yazışmalarına və ya digər əlaqələrinə əsassız və ya qanunsuz müdaxiləyə, yaxud onun şərəf və ləyaqətinə qanunsuz hücumlara məruz qala bilməz. Hər bir fəhlə miqrant və onun ailə üzvü belə müdaxilə və ya hücumlara qarşı qanunla müdafiə olunmaq hüququna malikdir.

Maddə 15

Heç bir fəhlə miqrant və ya onun ailə üzvü şəxsən, yaxud başqaları ilə birlikdə əldə edilmiş əmlakdan əsassız məhrum edilə bilməz. İş Dövlətinin qüvvədə olan qanunvericiliyinə əsasən fəhlə miqrantın və ya onun ailə üzvünün əmlakı bütövlükdə və ya qismən müsadirə edildiyi halda, müvafiq şəxs ədalətli və müvafiq kompensasiya almaq hüququna malikdir.

Maddə 16

1. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququna malikdir.

2. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri dövlət vəzifəli şəxslər və ya ayrı-ayn şəxslər, qruplar və ya təsisatlar tərəfindən zorakılığa, fiziki xəsarətə, hədələrə və qorxutmalara qarşı Dövlətin səmərəli müdafiəsi hüququna malikdir.

3. Hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları tərəfindən fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin şəxsiyyətinin yoxlanılması qanunla müəyyən edilmiş qaydalara müvafiq surətdə həyata keçirilir.

4. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri şəxsi və ya kollektiv şəkildə əsassız həbs edilə və ya həbsdə saxlanıla bilməz; onlar, qanunla müəyyən edilmiş əsaslarla və qaydalara müvafiq surətdə həyata keçirilməsi istisna edilməklə, azadlıqdan məhrum edilə bilməz.

5. Həbs edilmiş fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri həbs etmə zamanı anladıqları dildə həbsin səbəbləri barədə xəbərdar edilir və onların əleyhinə sürülən hər hansı ittiham anladıqları dildə dərhal bildirilir.

6. Cinayət ittihamı əsasında həbs edilmiş və ya saxlanılan fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri hakimin və ya qanunla məhkəmə səlahiyyətlərini həyata keçirməyə vəkil edilmiş digər vəzifəli şəxsin qarşısına təxirə salınmadan gətirilir və əğlabatan müddətdə mühakimə olunmaq və ya azad edilmək hüququna malikdir. Məhkəməni gözləyərək onların təcridxanada saxlanması

ümumi qayda ola bilməz, lakin azad etmə, məhkəmə prosesinin hər hansı digər mərhələsində mühakimə olunmaq, və müvafiq hallarda, məhkəmə qərarının icrası üçün gəlmək zəmanəti ilə şərtləndirilə bilər.

7. Fəhlə miqrant və ya onun ailə üzvü ibtidai həbs edildiyi, yaxud həbsxanaya və ya təcridxanaya salındığı, yaxud digər qaydada saxlanıldığı halda:

a) Onun mənşə Dövlətinin və ya Dövlətin mənafeələrini təmsil edən Dövlətin konsul və ya diplomatik orqanları, onun tələbi əsasında, həbs etmə və ya saxlama və bunun səbəbləri barədə təxirə salınmadan xəbərdar edilir;

b) Müvafiq şəxs göstərilən orqanlar ilə əlaqə saxlamaq hüququna malikdir. Müvafiq şəxsin göstərilən orqanlara ünvanlanmış hər hansı məlumatı təxirə salınmadan göndərməlidir və o, həmçinin göstərilən orqanlar tərəfindən göndərilmiş məlumatları təxirə salınmadan almaq hüququna malikdir;

c) Müvafiq şəxs bu hüquq və əlaqədar Dövlətlər arasında mövcud olan hər hansı müvafiq müqavilələrdən irəli gələn, göstərilən orqanların nümayəndələri ilə əlaqə saxlamaq və görüşmək və onun hüquqi təmsilçiliyini hazırlamaq hüquqları barədə təxirə salınmadan xəbərdar edilir.

8. Həbs etmə və ya saxlama nəticəsində azadlıqdan məhrum edilmiş fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri, həbsdə saxlamanın qanuniliyi barədə məhkəmə tərəfindən təxirə salınmadan qərarın qəbul edilməsi və saxlamanın qeyri-qanuni olduğu halda onların azad edilməsi barədə qərarın çıxarılması məqsədi ilə məhkəmə icraatını başlamaq hüququna malikdir. Həmin proseslərdə iştirak etdiyi zaman onlar istifadə olunan dili anlamadığı və ya bu dildə danışmadığı halda, tərcüməçinin köməyindən, zəruri olduqda pulsuz istifadə edir.

9. Qeyri-qanuni həbs edilmiş və ya saxlanılmış fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri təsirli kompensasiya almaq hüququna malikdir.

1. Azadlıqdan məhrum edilmiş fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri ilə insanlıqla və insan şəxsiyyətinin ayrılmaz ləyaqətinə və onların mədəni şəxsiyyətinə hörmətlə rəftar olunur.

2. Müqəssir fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri istisna hallarda məhkum edilmiş şəxslərdən ayrılır və onların məhkum olunmamış şəxsin statusuna uyğun ayrı rəftar olunur. Müqəssir yetkinlik yaşına çatmamış şəxslər yaşlılardan ayrılır və bəzələrində mümkün qədər tez müddətdə məhkəmə qərarı çıxarılır.

3. Transit Dövlətində, yaxud iş Dövlətində miqrantatə dair müddəaların pozulmasına görə həbsdə saxlanılan hər hansı fəhlə miqrant və ya onun ailə üzvü məhkum edilmiş şəxslərdən və ya ibtidai həbs edilmiş şəxslərdən mümkün qədər ayrı saxlanılır.

4. Qanuni məhkəmə tərəfindən təyin edilmiş cəza nəticəsində hər hansı azadlıqdan məhrum etmə müddəti zamanı fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri ilə rəftarın əsas məqsədini onun islahı və sosial reabilitasiyası təşkil edir. Azyaşlı cinayətkarlar yaşlılardan ayrılır və onların yaşına və hüquqi statusuna uyğun rəftar olunur.

5. Həbs və ya azadlıqdan məhrum etmə zamanı fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri vətəndaşlarla bərabər öz ailə üzvləri tərəfindən baş çəkmə hüquqlarına malikdir.

6. Fəhlə miqrantın azadlıqdan məhrum edildiyi halda, müvafiq Dövlətin səlahiyyətli orqanları

onun ailə üzvləri, xüsusilə həyat yoldaşları və azyaşlı uşaqları üçün yarana biləcək problemlərə diqqət yetirir.

7. İş Dövlətində və ya tranzit Dövlətində qüvvədə olan qanuna uyğun hər hansı formada həbs və ya azadlıqdan məhrum edilmiş fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri bu Dövlətlərin həmin vəziyyətdə olan vətəndaşlarla bərabər hüquqlara malikdir.

8. Fəhlə miqrantın və ya onun ailə üzvünün, miqrantatə dair müddəaların pozulmasının yoxlanılması məqsədi ilə saxlanıldığı halda, o, bununla bağlı heç bir xərcləri ödəmir.

Maddə 18

1. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri məhkəmə və tribunallar qarşısında müvafiq Dövlətin vətəndaşları ilə bərabərlik hüququna malikdir. Onlara qarşı hər hansı cinayət ittihamının və ya onlar hüquq və vəzifələrinin mülki prosesdə müəyyən edilməsi zamanı onlar, qanunla yaradılmış səlahiyyətli, müstəqil və qərəzsiz məhkəmə tərəfindən ədalətli və açıq prosesin keçirilməsi hüququna malikdir.

2. Cinayət əməlinə ittiham olunan fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri qanuna əsasən təqsiri sübut edilənədək təqsirsiz sayılmaq hüququna malikdir.

3. Onların əleyhinə sürülən hər hansı cinayət ittihamın müəyyən edilməsində fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri aşağıdakı minimal təminatlara malikdir:

a) Onlara qarşı sürülən ittihamın xarakteri və əsasları barədə dərhal və ətraflı, anladıqları dildə xəbərdar edilmək;

b) Öz müdafiəsini hazırlamaq üçün müvafiq vaxta və vasitələrə malik olmaq və öz seçdiyi vəkil ilə əlaqə saxlamaq;

c) Əsassız ləngitmələr olmadan mühakimə olunmaq;

d) Öz iştirakı ilə mühakimə olunmaq və özünü şəxsən və ya öz seçdiyi hüquqi yardım vasitəsilə müdafiə etmək; hüquqi yardım almadığı halda, bu hüquq barədə xəbərdar edilmək; və ədalət mühakiməsinin mənafeləri tələb etdiyi hər bir halda, onlara təyin olunmuş və onlar kifayət qədər maddi vasitələrə malik olmadıqda, pulsuz hüquqi yardımdan istifadə etmək;

e) Onların əleyhinə ifadə verən şahidləri dindirmək və ya onların dindirilməsi hüququna malik olmaq və öz şahidlərinin, onun əleyhinə ifadə verən şahidlər üçün mövcud olan şərtlərlə iştirakına və dindirilməsinə nail olmaq;

j) Məhkəmədə istifadə olunan dili anlamadığı və ya bu dildə danışmadığı halda, tərcüməçisinin köməyindən pulsuz istifadə etmək;

g) Özünə qarşı ifadə verməyə, yaxud öz təqsirini etiraf etməyə məcbur edilməmək.

4. Yetkinlik yaşına çatmamış şəxslər ilə əlaqədar proseduralar onların yaşını və onların yenidən tərbiyə olunmasını dəstəkləmək lazımlığını nəzərə alınmaqla aparılır.

5. Cinayətə görə məhkum edilmiş fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri, onların məhkum edilməsinin və cəzasının qanuna əsasən yuxarı instansiya məhkəməsi tərəfindən yoxlanılması hüququna malikdir.

6. Fəhlə miqrantın və ya onun ailə üzvünün cinayət əməlinə görə məhkəmənin son qərarı

əsasında məhkum edildiyi və sonradan yeni açılmış hallar əsasında məhkəmə səhvi şəxsiz müəyyən olunduğundan onun məhkumluğu geri dəyişdirildiyi və ya onun əfv edildiyi halda, belə məhkum etmə nəticəsində cəza çəkmiş şəxs, naməlum halın vaxtında açılmaması tamamilə və ya qismən həmin şəxsin təqsirindən olduğu sübut edilmədikdə qanuna müvafiq olaraq kompensasiya alır.

7. Heç bir fəhlə miqrant və ya onun ailə üzvü müvafiq Dövlətin qanununa və cinayət-prosessual hüququna uyğun olaraq artıq qəti surətdə məhkum olduğu və ya bəraət qazandığı cinayətə görə yenidən mühakimə olunmur və ya cəzalandırılmır.

Maddə 19

1. Heç bir fəhlə miqrant və ya onun ailə üzvü, törədildiyi zaman milli və ya beynəlxalq hüquqa əsasən cinayət əməlini təşkil etməyən hərəkət, yaxud hərəkətsizliyə görə təqsirli sayıla bilməz, habelə cinayətin törədildiyi vaxt tətbiq edilən cəzadan daha ağır cəza təyin oluna bilməz. Cinayət törədildikdən sonra qanunla daha yüngül cəzanın təyin edilməsi nəzərdə tutulduğu halda bu qanun ona şamil olunur.

2. Fəhlə miqrantın statusuna aid, xüsusilə onun yaşayış və əmək hüququna dair humanist mülahizələr, fəhlə miqrantın və ya onun ailə üzvünün törətdiyi cinayət əməlinə görə cəzanın təyin edilməsi zamanı nəzərə alınır.

Maddə 20

1. Heç bir fəhlə miqrant və ya onun ailə üzvü yalnız müqavilə öhdəliklərini yerinə yetirmədiyinə görə azadlıqdan məhrum edilə bilməz.

2. Heç bir fəhlə miqrant və ya onun ailə üzvü əmək müqaviləsindən irəli gələn öhdəliklərin yerinə yetirmədiyinə görə, bu öhdəliklərin yerinə yetirilməsi həmin icazənin şərti olmadıqda, onun yaşama və ya iş icazəsindən məhrum edilə bilməz.

Maddə 21

Qanımla müvafiq səlahiyyət verilmiş dövlətin vəzifəli şəxsi istisna olmaqla heç kəs şəxsiyyət vəsiqələri, dövlət ərazisinə daxil olmaq, həmin ərazidə qalmaq, yaşamaq və ya təsərrüfat aparmağa icazə verən sənədləri və ya iş icazəsi sənədlərini müsadirə, ləğv edə bilməz və ya ləğv etməyə cəhd qanunsuzdur. Bu sənədlərin səlahiyyətli müsadirəsi ətraflı qəbz verilmədən yerinə yetirilə bilməz. Fəhlə miqrantın və ya onun ailə üzvünün pasportunun və ya bərabər qüvvəli sənədinin ləğv edilməsinə heç bir halda icazə verilə bilməz.

Maddə 22

1. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri kollektiv çıxarılma tədbirlərinə məruz qala bilməz. Hər bir çıxarılma halı ayrıca öyrənilir və barəsində qərar çıxarılır.

2. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri yalnız səlahiyyətli orqanın qanuna müvafiq surətdə qəbul etdiyi qərarı əsasında İştirakçı Dövlətin ərazisindən çıxarıla bilər.

3. Qərar onlara anladıkları dildə çatdırılır. Başqa öhdəlik olmadıqda, onların sorğusuna əsasən, qərar onlara yazılı surətdə və, dövlət təhlükəsizliyi ilə əlaqədar müstəsna hallar istisna edilməklə, həmin qərarın əsasları barədə məlumat çatdırılır. Müvafiq şəxslər qərarın rəsmi surətdə elan olunmasından əvvəl və ya, heç olmazsa, bu zaman həmin hüquqlar barədə xəbərdar edilir.

4. Məhkəmə orqanı tərəfindən qəti qərarın elan edilməsi istisna edilməklə, müvafiq şəxs onun çıxarılmaması üçün səbəbləri təqdim etmək və, dəfədən dəfəyə milli təhlükəsizlik əsasları başqa cür tələb etmədikdə, onun işinin səlahiyyətli orqan tərəfindən yoxlanılması hüququna malikdir. Həmin yoxlamayı gözləyərkən müvafiq şəxs çıxarılma barədə qərarın dayandırılması hüququna malikdir.

5. Artıq icra edilmiş çıxarılma barədə qərar sonradan ləğv edildiyi halda, müvafiq şəxs qanuna müvafiq kompensasiya almaq hüququna malikdir və əvvəlki qərar müvafiq Dövlətə onun yenidən daxil olmasının qarşısını almaq üçün istifadə edilə bilməz.

6. Çıxarılma halda, müvafiq şəxsin yola düşmədən əvvəl özü üçün ödənişlər və digər hüquqlar və hər hansı qalmış borclar barədə tələblərin ödənilməsi üçün əqlabatan imkanlara malik olmaq hüququ vardır.

7. Çıxarılma barədə qərarın icrasına mane olmayaraq, barəsində belə qərar çıxarılmış fəhlə miqrant və ya onun ailə üzvü öz mənşə Dövlətindən ayrı Dövlətə daxil olmaq barədə müraciət edə bilər.

8. Fəhlə miqrantın və ya onun ailə üzvünün çıxarıldığı halda, çıxarılma xərcləri onun tərəfindən ödənilir. Müvafiq şəxsdən öz gediş-gəliş xərclərini ödəməsi tələb oluna bilər.

9. İş Dövlətindən çıxarılma həmin Dövlətin qanununa müvafiq olaraq fəhlə miqrantın və ya onun ailə üzvünün əldə etdiyi heç bir hüquqlarına, o cümlədən özü üçün ödənişləri və digər hüquqları almaq hüququna mahiyyətcə zidd deyildir.

Maddə 23

Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri, hazırkı Konvensiyada təsdiq edilmiş hüquqlar pozulduğu halda, onların mənşə Dövlətinin və ya həmin dövlətin mənafelərini təmsil edən Dövlətin konsul və ya diplomatik orqanlarına müdafiə və yardım barədə müraciət etmək hüququna malikdir. Xüsusilə, çıxarıldığı halda, müvafiq şəxsə bu hüquq barədə təxirə salınmadan bildirilir və çıxardan Dövlətin orqanları bu hüququn həyata keçirilməsinə kömək edir.

Maddə 24

Hər bir fəhlə miqrant və onun ailəsinin hər bir üzvü hər yerdə hüquq subyekti kimi tanınmaq hüququna malikdir.

Maddə 25

1. Fəhlə miqrantlara əmək haqqı və:

a) Digər iş şəraitləri, yəni iş vaxtından artıq iş, iş vaxtı, həftə istirahəti, ödənişli məzuniyyət, təhlükəsizlik, sağlamlıq, əmək münasibətlərin xitamı və milli hüquq və təcrübəyə uyğun olaraq bu ifadədə nəzərdə tutulan hər hansı başqa iş şəraitləri;

b) Digər əmək şərtləri, yəni işləmək üçün aşağı yaş həddi, ev əməyinin məhdudlaşdırılması və milli hüquq və təcrübəyə uyğun olaraq əmək şərtləri kimi müəyyən edilmiş hər hansı digər məsələlər ilə əlaqədar iş Dövlətinin vətəndaşlarına tətbiq edildiyi münasibətdən az faydalı olmayan münasibət göstərilir.

2. Hazırkı maddənin 1-ci hissəsində göstərilmiş bərabər münasibət prinsipindən şəxsi əmək müqavilələrində geri çəkilməsi qeyri-qanunidir.

3. İştirakçı Dövlətlər fəhlə miqrantların qalması və ya işi ilə əlaqədar hər hansı nizamsızlıq əsasında onların bu prinsipdən irəli gələn hər hansı hüquqlardan məhrum olunmamasını təmin etmək üçün bütün tədbirləri həyata keçirir. Xüsusilə, həm sahibkarlar hər hansı hüquqi və ya müqavilə öhdəliklərdən azad edilə, həm də onların öhdəlikləri hər hansı qaydada belə nizamsızlıq əsasında azaldıla bilməz.

Maddə 26

1. İştirakçı Dövlətlər fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin aşağıdakı hüququnu təsdiq edir:

a) Öz iqtisadi, sosial, mədəni və digər mənafeələrinin müdafiəsi məqsədi həmkarlar ittifaqlarının və qanuna müvafiq yaradılmış hər hansı başqa birliklərin görüşlərində və fəaliyyətlərində, yalnız müvafiq təşkilatın qaydalarına bağlı olaraq iştirak etmək;

b) Hər hansı həmkarlar ittifaqına və yuxarıda göstərilən belə birliyə, yalnız müvafiq təşkilatın qaydalarına bağlı olaraq daxil olmaq;

c) Hər hansı həmkarlar ittifaqının və yuxarıda göstərilən birliyin köməyini və yardımını əldə etmək.

2. Həmin hüquqların həyata keçirilməsinə, Qanunla müəyyən edilmiş və demokratik cəmiyyətdə milli təhlükəsizlik, ictimai asayiş və ya başqaların hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsi mənafeələri üçün zəruri olan məhdudiyətlər istisna edilməklə, heç bir məhdudiyətlər müəyyən edilə bilməz.

Maddə 27

1. Sosial təhlükəsizlik ilə əlaqədar olaraq, fəhlə miqrantlara və onların ailə üzvlərinə iş Dövlətində vətəndaşlarla eyni münasibət göstərilir, nə qədər ki onlar həmin Dövlətin müvafiq qanunvericiliyində və müvafiq ikitərəfli və çoxtərəfli müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş tələbləri ödəyirlər. Bu normanın tətbiqinin növlərini müəyyən etmək üçün mənşə Dövlətinin və iş Dövlətinin səlahiyyətli orqanları hər zaman zəruri razılığa gələ bilər.

2. Müvafiq qanunvericilik ilə fəhlə miqrantlara və onların ailə üzvlərinə gəlirin əldə edilməsinə yol verilmədiyi halda, müvafiq dövlət, belə vəziyyətdə olan vətəndaşlara göstərilən münasibət əsasında, maraqlı şəxslərə həmin gəlir ilə əlaqədar onlar tərəfindən qoyulmuş əmanətin ödənilməsi imkanını öyrənir.

Maddə 28

Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri, müvafiq Dövlətin vətəndaşları ilə bərabər rəftar əsasında, onların həyatının qorunması, yaxud onların sağlamlığına bərpa olunmaz zərərin qarşısının alınması üçün təcili tələb olunan hər hansı tibbi yardım almaq hüququna malikdir. Onlara, qalma və ya iş ilə əlaqədar hər hansı nizamsızlıq əsasında belə təcili tibbi yardımın göstərilməsində imtina edilə bilməz.

Maddə 29

Fəhlə miqrantın uşaqları ad almaq, anadan olmanın qeydiyyatına alınması və milliyyət hüququna malikdir.

Maddə 30

Fəhlə miqrantın uşaqları, müvafiq Dövlətin vətəndaşları ilə bərabər rəftar əsasında, əsas təhsil almaq hüququna malikdir. İş Dövlətində valideynin qalması və ya işləməsi ilə əlaqədar nizamsız vəziyyət əsasında, yaxud uşağın qalmasının nizamsızlığı əsasında məktəbəqədər təhsil müəssisələrinə və ya məktəblərə buraxılışdan imtina edilə və ya o, məhdudlaşdırıla bilməz.

Maddə 31

1. İştirakçı Dövlətlər fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin mədəniyyət şəxsiyyətinə hörmət edir və onların mənşə Dövləti ilə mədəni əlaqələrin saxlanmasının qarşısını ala bilməz.
2. İştirakçı Dövlətlər bununla əlaqədar səylərə kömək etmək və onları dəstəkləmək üçün müvafiq tədbirləri həyata keçirə bilər.

Maddə 32

İş Dövlətində qalma bitdikdən sonra, fəhlə miqrant və onların ailə üzvləri öz gəlir və əmanətlərini və əlaqədar Dövlətlərin müvafiq qanunvericiliyinə əsasən öz şəxsi əmlak və mallarını ixrac etmək hüququna malikdir.

Maddə 33

1. Fəhlə miqrant və onların ailə üzvləri, müvafiq hallarda, mənşə Dövləti, iş Dövləti və ya tranzit Dövləti tərəfindən aşağıdakılar barədə xəbərdar edilmək hüququna malikdir:

a) Onların hazırkı Konvensiyadan irəli gələn hüquqları;

b) Onların buraxılışının şərtləri, müvafiq Dövlətin hüquq və təcrübəsinə əsasən onların hüquqları və vəzifələri və həmin Dövlətdə inzibati və digər rəsmiyyətlərə riayət etmək imkanı yaradılan digər belə məsələlər.

2. İştirakçı Dövlətlər göstərilən məlumatları yaymaq və onun sahibkarlar, həmkarlar ittifaqları və ya digər müvafiq orqan və təsisatlar tərəfindən verilməsini təmin etmək üçün bütün məqsədəuyğun saydıqları tədbirləri həyata keçirir.

3. Belə müvafiq məlumatlar sorğu əsasında, fəhlə miqrantlara və onların ailə üzvlərinə pulsuz və, mümkün qədər onlar anlaya bildikləri dildə verilir.

Maddə 34

Konvensiyanın hazırkı hissəsinin heç bir müddəası fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin tranzit Dövlətinin və iş Dövlətinin qanunlarına və qaydalarına riayət etmək vəzifəsindən və ya həmin Dövlət əhalisinin mədəni şəxsiyyətinə hörmət etmək vəzifəsindən azad olunma qüvvəsini daşımır.

Maddə 35

Konvensiyanın hazırkı hissəsinin heç bir müddəası qeyri-rəsmi və ya nizamsız vəziyyətdə olan fəhlə miqrantların və ya onların ailə üzvlərinin vəziyyətini tənzim, yaxud onların vəziyyətini tənzimləmək hüququ kimi şərh edilə bilməz, habelə hazırkı Konvensiyanın VI hissəsində

nəzərdə tutulmuş beynəlxalq miqrantat üçün əsaslı və qərəzsiz şəraitin təmin edilməsinə yönəldilmiş tədbirlərə zidd deyildir.

IV HİSSƏ

RƏSMİ VƏ YA NİZAMA SALINMIŞ VƏZİYYƏTDƏ OLAN FƏHLƏ MÜHACİRLƏRİN VƏ YA ONLARIN AİLƏ ÜZVLƏRİNİN DİGƏR HÜQUQLARI

Maddə 36

İş Dövlətində rəsmi və ya nizama salınmış vəziyyətdə olan fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri Konvensiyanın III hissəsində müəyyən edilmiş hüquqlara əlavə olaraq hazırkı hissədə müəyyən edilmiş hüquqlara malikdir.

Maddə 37

Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri onların buraxılışı ilə əlaqədar və xüsusilə onların qalmasına və onlar məşğul ola biləcək ödənişli fəaliyyətə aid bütün şərtlər, habelə iş Dövlətində onlar ödəməli tələblər və bu şərtlərin hər hansı dəyişdirilməsi halda onlar müraciət etməli orqan barədə yola düşmədən əvvəl, yaxud ən gec iş Dövlətinə buraxılış zamanı, müvafiq olaraq, mənşə Dövləti və ya iş Dövləti tərəfindən tamamilə xəbərdar edilmək hüququna malikdir.

Maddə 38

1. İş Dövlətləri müvafiq hallarda, fəhlə miqrantlara və onların ailə üzvlərinə qalmaq və ya işləmək üçün icazə verildikdən sonra heç bir hüquqi nəticəsiz müvəqqəti olmamaq üçün icazə verməyə çalışır.

2. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri belə müvəqqəti olmama üçün icazə vermənin şərtləri barədə tamamilə xəbərdar edilmək hüququna malikdir.

Maddə 39

1. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri iş Dövlətinin ərazisində azad hərəkət etmə hüququna və orada öz yaşayış yerini seçmək azadlığına malikdir.

2. Hazırkı maddənin 1-ci hissəsində qeyd edilmiş hüquqlar qanunla nəzərdə tutulmuş, milli təhlükəsizliyin, ictimai asayişin, ictimai sağlamlığın və ya əxlaqın, yaxud başqaların hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün zəruri olan və hazırkı Konvensiyada təsdiq olunmuş digər hüquqlara uyğun olan məhdudiyətlər istisna edilməklə, heç bir məhdudiyətlərə məruz qala bilməz.

Maddə 40

1. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri, onların iqtisadi, sosial, mədəni və digər mənafelərinin müdafiəsi məqsədi ilə iş Dövlətində birliklər və həmkarlar ittifaqlarını yaratmaq hüququna malikdir.

2. Həmin hüquqların həyata keçirilməsinə, Qanunla müəyyən edilmiş və demokratik cəmiyyətdə milli təhlükəsizlik, ictimai asayiş və ya başqaların hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsi mənafeləri üçün zəruri olan məhdudiyətlər istisna edilməklə, heç bir məhdudiyətlər müəyyən edilə bilməz.

Maddə 41

1. Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri mənşə Dövlətinin qanunvericiliyinə uyğun olaraq onun ictimai həyatında iştirak etmək və həmin Dövlətdə səs vermək və seçkilərdə seçilmək hüququna malikdir.

2. Müvafiq Dövlətlər, müvafiq hallarda və onların qanunvericiliyinə uyğun olaraq həmin hüquqların həyata keçirilməsinə kömək edir.

Maddə 42

1. İştirakçı Dövlətlər həm mənşə Dövlətlərində, həm də iş Dövlətlərində fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin xüsusi ehtiyaclarının, arzularının və vəzifələrinin nəzərə alınması üçün proseduraların və təsisatların yaradılması məsələsinə baxır və, müvafiq hallarda, fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin həmin təsisatlarda öz azad seçdiyi nümayəndələrinin olması mümkünlüyünü nəzərdə tutur.

2. İş Dövlətləri yerli icmaların həyatı və idarəetməsi ilə əlaqədar qərarların qəbul edilməsində fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri ilə məsləhətləşmələrin keçirilməsinə və ya onların iştirakına öz milli qanunvericiliyinə əsasən kömək edir.

3. Fəhlə miqrantlar iş Dövlətində siyasi hüquqlardan istifadə edə bilər, əgər bu dövlət öz suverenliyi çərçivəsində onlara belə hüquqları verir.

Maddə 43

1. Fəhlə miqrantlar aşağıdakılarla bağlı iş Dövlətinin vətəndaşları ilə bərabər rəftar olunur:

a) Müvafiq müəssisələrin və xidmətlərin buraxılış tələblərinə və digər qaydalara uyğun təhsil müəssisələrinə və xidmətlərinə buraxılış;

b) Peşə hazırlığı kurslarına və işlə təmin etmə xidmətlərinə buraxılış;

c) Peşə hazırlığı və təkmilləşdirmə vasitələrinə və müəssisələrinə buraxılış;

d) Mənzil təminatına, o cümlədən sosial mənzil təminatı proqramlarına buraxılış və kirə pulu ilə əlaqədar istismara qarşı müdafiə;

e) Sosial və tibbi xidmətlərində iştirak etmə tələblərinin ödənilməsi şərti ilə, onlara buraxılış;

f) Kooperativlərə və özünüidarə müəssisələrinə, onların miqrant statusunun dəyişdirilməsini nəzərdə tutulmayan və əlaqədar orqanların qayda və təlimatlarına uyğun buraxılış;

g) Mədəni həyata buraxılış və bu həyatda iştirak etmə.

2. İştirakçı Dövlətlər, iş Dövləti tərəfindən icazə verilmiş qalma müvafiq tələbləri ödədiyi hər bir halda, fəhlə miqrantlar üçün hazırkı maddənin 1-ci hissəsində göstərilmiş hüquqlardan istifadə etmək imkanını yaratmaq məqsədi ilə həqiqi bərabər rəftar şəraitləri inkişaf etdirir.

3. İş Dövlətləri fəhlə miqrantların sahibkarlar tərəfindən onlar üçün mənzil təminatı və ya sosial, yaxud mədəni vasitələrin yaradılmasına mane olmur. Hazırkı Konvensiyanın 70-ci maddəsinə uyğun olaraq, iş Dövləti belə vasitələrin yaradılmasını həmin Dövlətdə onların qurulmasına ümumiyyətlə tətbiq edilən tələblərlə şərtləndirə bilər.

Maddə 44

1. Ailənin cəmiyyətin təbii və əsas qrup özəyi olduğunu və cəmiyyət və Dövlət tərəfindən

müdafiə edilmək hüququna malik olduğunu təsdiq edərək, İştirakçı Dövlətlər fəhlə miqrantların ailə birliyinin qorunmasını təmin etmək üçün müvafiq tədbirləri həyata keçirir.

2. İştirakçı Dövlətlər, fəhlə miqrantların onların həyat yoldaşları ilə, yaxud müvafiq qanuna əsasən fəhlə miqrantla nikaha bərabər qüvvəli münasibətləri olan şəxslər ilə, habelə onların himayəsində olan subay övladları ilə yenidən birləşməyə kömək göstərmək üçün müvafiq saydıqları və onların səlahiyyətinə aid tədbirləri həyata keçirir.

3. İş Dövlətləri hazırkı maddənin 2-ci hissəsində müəyyən edilmiş bərabər rəftarın fəhlə miqrantların digər ailə üzvlərinə verilməsi məsələsinə insanlıq əsasında müsbət baxır.

Maddə 45

1. Fəhlə miqrantların ailə üzvləri İş Dövlətində aşağıdakılar ilə əlaqədar vətəndaşlarla bərabər rəftar olunur:

a) Təhsil müəssisələrinə və xidmətlərinə, müvafiq müəssisələrin və xidmətlərin buraxılış tələblərinə və digər qaydalara uyğun buraxılış;

b) Peşə hazırlığı müəssisələrinə və xidmətlərinə buraxılış;

c) Sosial və tibbi xidmətlərində iştirak etmə tələblərinin ödənilməsi şərti ilə, onlara buraxılış;

d) Mədəni həyata buraxılış və bu həyatda iştirak etmə.

2. İş Dövlətləri fəhlə miqrantların uşaqlarının yerli təhsil sistemində inteqrasiyasına, xüsusilə onların yerli dilə öyrətmə ilə əlaqədar kömək etmə məqsədini daşıyan siyasəti, müvafiq hallarda mənşə Dövlətləri ilə əməkdaşlıqda yeridir.

3. İş Dövlətləri fəhlə miqrantların uşaqlarının öz ana dili və mədəniyyətini öyrənməsinə kömək etməyə çalışır və bununla əlaqədar müvafiq hallarda mənşə Dövlətləri ilə əməkdaşlıq edir.

4. İş Dövlətləri, zəruri hallarda mənşə Dövlətləri ilə əməkdaşlıqda, fəhlə miqrantların uşaqları üçün ana dilində xüsusi təhsil proqramlarını yarada bilər.

Maddə 46

Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri, əlaqədar Dövlətlərin müvafiq qanunvericiliyindən, habelə müvafiq beynəlxalq sazişlərdən və əlaqədar Dövlətlərin gömrük birliklərində iştirakından irəli gələn öhdəliklərinə müvafiq olaraq, öz şəxsi və ev əmlakı, habelə İş Dövlətinə buraxıldığı ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmaq üçün zəruri avadanlıq ilə əlaqədar idxal və ixrac rüsum və vergilərdən istisnalardan aşağıdakı hallarda istifadə edir:

a) Mənşə Dövlətindən və ya daimi yaşayış Dövlətdən yola düşmə zamanı;

b) İş Dövlətinə ilkin buraxılış zamanı;

c) İş Dövlətindən son dəfə yola düşmə zamanı;

d) Mənşə dövlətinə və ya daimi yaşayış Dövlətinə son dəfə qayıtma zamanı.

Maddə 47

1. Fəhlə miqrantlar öz gəlirləri və əmanətlərini, xüsusilə onların ailələrini saxlaması üçün zəruri

olan vasitələri iş Dövlətindən onların mənşə Dövlətinə və ya hər hansı başqa Dövlətə barat etmək hüququna malikdir. Belə barat, əlaqədar dövlətin müvafiq qanunvericiliyinə əsasən təsis edilmiş proseduralara və müvafiq beynəlxalq sazişlərə uyğun həyata keçirilir.

2. Əlaqədar Dövlətlər belə barat etmələrə kömək etmək üçün müvafiq tədbirləri həyata keçirir.

Maddə 48

1. Müvafiq ikili verginin aradan qaldırılması barədə sazişlərə zidd olmayaraq, iş Dövlətində gəlirlər məsələsi ilə bağlı:

a) Oxşar vəziyyətdə olan vətəndaşlar üçün müəyyən edilmiş vergilər, rüsumlar və ya hər hansı növ ödəmələrdən yüksək və ya daha ağır vergilər, rüsumlar və ya hər hansı növ ödəmələr fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvlərinin üzərinə qoyulmur;

b) Fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri hər hansı növ vergilərdən çıxmalara və azad etmələrə və oxşar vəziyyətdə olan vətəndaşlara tətbiq edilən hər hansı vergi silinmələrinə, o cümlədən onların ailələrinin himayəsində olan üzvləri üçün vergi silinmələrinə malikdir.

2. İştirakçı Dövlətlər fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin gəlirlərindən və əmanətlərindən ikili vergi tutmanın qarşısını almaq üçün müvafiq tədbirlərin görülməsinə çalışır.

Maddə 49

1. Milli qanunvericiliklə yaşamaq və işlə məşğul olmaq üçün ayrıca icazə tələb edildiyi halda, iş Dövlətləri fəhlə miqrantlara yaşama icazəsini heç olmazsa ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmaq üçün icazə ilə eyni müddətə verir.

2. İş Dövlətində ödənişli fəaliyyəti azad seçmək icazəsi verilmiş fəhlə miqrantlar nizamsız vəziyyətdə olan sayılmır, habelə məhz onların iş icazəsi və ya oxşar icazə müddətinin bitdiyindən əvvəl ödənişli fəaliyyətin qurtarması faktına əsasən yaşama icazəsini itirmir.

3. Hazırkı maddənin 2-ci hissəsində göstərilmiş fəhlə miqrantlara alternativ ödənişli işi tapmaq üçün kifayət qədər vaxt vermək məqsədi ilə yaşama icazəsi heç olmazsa onlar işsizlik müavinəti ala biləcək müddətə uyğun müddətdə alına bilməz.

Maddə 50

1. Fəhlə miqrantın ölümü və ya nikahın pozulması hallarında, iş Dövləti bu fəhlə miqrantın həmin Dövlətdə yaşadığı ailə üzvlərinə ailə birliyi əsasında qalmaq üçün icazə məsələsinə müsbət baxır; iş Dövləti onların həmin Dövlətdə artıq yaşadıkları müddəti nəzərə alır.

2. Belə icazə verilməmiş ailənin üzvlərinə iş Dövlətində öz işlərini nizama salmaq imkanını vermək məqsədi ilə yola düşmədən əvvəl ağılabatan vaxt verilir.

3. Hazırkı maddənin 1 və 2-ci hissələrinin müddəaları, belə ailə üzvlərinə iş Dövlətinin qanunvericiliyi və ya həmin dövlətə tətbiq edilən ikitərəfli, yaxud çoxtərəfli müqavilələr ilə başqa yolla verilmiş hər hansı qalmaq və işləmək hüququna mənfi təsir göstərən kimi şərh edilə bilməz.

Maddə 51

İş Dövlətində ödənişli fəaliyyəti azad seçmək icazəsi verilməmiş fəhlə miqrantlar nizamsız vəziyyətdə olan sayılmır, habelə məhz onların iş icazəsi və ya oxşar icazə müddəti bitdiyindən

əvvəl ödənişli fəaliyyətin qurtarılması faktına əsasən, yaşama icazəsi onlar buraxıldığı ödənişli fəaliyyətdən aydın asılı olduğu hallar istisna edilməklə, yaşama icazəsini itirmir. Belə fəhlə miqrant onların iş icazəsinin qalan müddəti ərzində, iş icazəsində müəyyən edilmiş şərtlərə və məhdudiyyətlərə uyğun olaraq alternativ iş, ictimai əmək proqramlarında iş və təkmilləşdirməni axtarmaq hüququna malikdir.

Maddə 52

1. Fəhlə miqrantlar aşağıdakı məhdudiyyətlərə və şərtlərə uyğun olaraq, iş Dövlətində ödənişli fəaliyyəti azad seçmək hüququna malikdir.

2. İş Dövləti hər bir fəhlə miqrant barəsində aşağıdakılara yol verə bilər:

a) Bu Dövlətin mənafeləri üçün zəruri olduqda və milli qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulduqda məhdudlaşdırılmış əmək, vəzifə, xidmət və fəaliyyətlərə buraxılışın məhdudlaşdırılması;

b) Ödənişli fəaliyyətin azad seçilməsinin onun, ərazisindən kənar alınmış peşə hazırlığının tanınması ilə bağlı qanunvericiliyinə uyğun olaraq məhdudlaşdırılması.

3. İş icazəsinin vaxtı məhdudlaşdırılmış fəhlə miqrantlar barəsində İş Dövləti həmçinin aşağıdakılara yol verə bilər:

a) Ödənişli fəaliyyəti azad seçmək hüququnun fəhlə miqrantın onun ərazisində ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmaq məqsədi ilə milli qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş, iki ildən çox olmamalı müddətdə qanuni qaydada yaşaması ilə şərtləndirilməsi;

b) Qanunvericilik və ya ikitərəfli, yaxud çoxtərəfli sazişlərə əsasən öz vətəndaşlarına və ya onlara bərabər tutulan şəxslərə birincilik verilməsi siyasətinin yeridilməsi nəticəsində fəhlə miqrantların ödənişli fəaliyyətə buraxılışının məhdudlaşdırılması. Hər hansı belə məhdudlaşdırmanın tətbiqi onun ərazisində ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmaq məqsədi ilə milli qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş, beş ildən çox olmamalı müddətdə qanuni qaydada yaşayan fəhlə miqrantlar barəsində dayandırılır.

4. İş Dövlətləri işlə məşğul olmaq üçün buraxılmış fəhlə miqrantın məsuliyyətini öz üzərinə götürərək işlə məşğul olmağa icazə verilməsinin şərtlərini müəyyən edirlər. Fəhlənin iş Dövlətində artıq qanuni qaydada yaşadığı müddət nəzərə alınır.

Maddə 53

1. Fəhlə miqrantın ayrıca yaşama icazəsinə, yaxud müddəti məhdudlaşdırılmamış və ya avtomatik uzadılan buraxılışa malik olan ailə üzvləri tərəfindən hazırkı Konvensiyanın 52-ci maddəsinə uyğun olaraq göstərilən fəhlə miqranta tətbiq edilən eyni şərtlərə əsasən ödənişli fəaliyyətinin azad seçilməsinə yol verilir.

2. Fəhlə miqrantların ödənişli fəaliyyəti azad seçmək icazəsi verilməmiş ailə üzvləri ilə əlaqədar İştirakçı Dövlətlər ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmaq icazəsinin alınmasında iş Dövlətinə buraxılış üçün müraciət edən digər fəhlələrə münasibətdə onlara birincilik verilməsi məsələsinə, ikitərəfli və çoxtərəfli sazişlərə uyğun olaraq müsbət baxır.

Maddə 54

1. Yaşama icazəsinin, yaxud iş icazəsinin şərtlərinə və hazırkı Konvensiyanın 25 və 27-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hüquqlara zidd olmayaraq, fəhlə miqrantlara aşağıdakılar ilə

bağlı iş
vətəndaşları ilə bərabər münasibət göstərilir:

Dövlətinin

- a) İşdən çıxarılmaya qarşı müdafiə;
- b) İşsizlik müavinətləri;
- c) İşsizliyin aradan qaldırılmasına yönəldilmiş ictimai əmək proqramlarına buraxılış;
- d) İşin itirilməsi və ya başqa ödənişli fəaliyyətin bitməsi hallarında hazırkı Konvensiyanın 52-ci maddəsinə uyğun olaraq alternativ işə buraxılış.

2. Fəhlə miqrant əmək müqaviləsinin şərtlərinin onun sahibkarı tərəfindən pozulmasını iddia etdiyi halda, o, hazırkı Konvensiyanın 18-ci maddəsinin 1-ci hissəsinə uyğun olaraq iş Dövlətinin səlahiyyətli orqanlarına müraciət etmək hüququna malikdir.

Maddə 55

Ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmaq üçün icazə verilmiş fəhlə miqrantlar belə icazəyə əlavə edilmiş şərtlərə uyğun olaraq həmin ödənişli fəaliyyətin icrası zamanı iş Dövlətinin vətəndaşları ilə bərabər rəftar olunmaq hüququna malikdir.

Maddə 56

1. Konvensiyanın hazırkı hissəsində göstərilmiş fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri İş Dövlətinin milli qanunvericiliyində müəyyən edilmiş əsaslar istisna edilməklə və III hissədə nəzərdə tutulmuş təminatlara uyğun olaraq bu Dövlətdən çıxarıla bilməz.

2. Fəhlə miqrantın yaşama və ya iş icazəsindən irəli gələn hüquqlardan məhrum edilməsi məqsədlə çıxarılmaya müraciət edilə bilməz.

3. Fəhlə miqrantın və ya onun ailə üzvünün çıxarıldığı məsələsinə baxılması zamanı humanist mülahizələri və müvafiq şəxsin iş Dövlətində artıq yaşadığı müddət nəzərə alınır.

V HISSƏ

FƏHLƏ MÜHACİRLƏRİN VƏ ONLARIN AİLƏ ÜZVLƏRİNİN XÜSUSİ KATEQORİYALARINA TƏTBİQ EDİLƏN MÜDDƏALAR

Maddə 57

Konvensiyanın hazırkı hissəsində müəyyən edilmiş rəsmi və ya nizama salınmış vəziyyətdə olan fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin xüsusi kateqoriyaları III hissədə və, aşağıda göstərilən hallar istisna edilməklə IV hissədə nəzərdə tutulmuş hüquqlara malikdir.

Maddə 58

1. Hazırkı Konvensiyanın 2-ci maddəsinin 2 hissəsinin (a) bəndində müəyyən edilmiş sərhəd fəhlələri, həmin Dövlətdə daimi yaşayış yerinə malik olmadıqlarını nəzərə alaraq, onların iş Dövlətinin ərazisində olması və işləməsi əsasında onlara tətbiq edilə biləcək IV hissədə nəzərdə tutulmuş hüquqlara malikdir.

2. İş Dövlətləri sərhəd fəhlələrinə müəyyən edilmiş müddətdən sonra ödənişli fəaliyyəti azad seçmək hüququnun verilməsi məsələsinə müsbət baxır.

Maddə 59

1. Hazırkı Konvensiyanın 2-ci maddəsinin 2 hissəsinin (b) bəndində müəyyən edilmiş mövsüm fəhlələri, həmin Dövlətdə yalnız ilin bir hissəsi ərzində olduqlarını nəzərə alaraq, onların iş Dövlətinin ərazisində olması və işləməsi əsasında onlara tətbiq edilə biləcək və onların həmin Dövlətdə mövsüm fəhləsi statusuna uyğun IV hissədə nəzərdə tutulmuş hüquqlara malikdir.

2. İş Dövlətləri, hazırkı maddənin 1-ci hissəsinə uyğun olaraq, onların ərazisində xeyli vaxta işə götürülmüş mövsüm fəhlələrinə başqa ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmaq imkanının verilməsi və onlara həmin Dövlətə buraxılış üçün müraciət edən başqa fəhlələrə münasibətdə birincilik verilməsi məsələsinə ikitərəfli və çoxtərəfli sazişlərə uyğun olaraq baxır.

Maddə 60

Hazırkı Konvensiyanın 2-ci maddəsinin 2 hissəsinin (e) bəndində müəyyən edilmiş səyyar fəhlələri, onların iş Dövlətinin ərazisində olması və işləməsi əsasında onlara tətbiq edilə biləcək və onların həmin Dövlətdə səyyar statusuna uyğun IV hissədə nəzərdə tutulmuş hüquqlara malikdir.

Maddə 61

1. Hazırkı Konvensiyanın 2-ci maddəsinin 2 hissəsinin (f) bəndində müəyyən edilmiş layihə ilə bağlı fəhlələr və onların ailə üzvləri, 43-cü maddənin 1-ci hissəsi (b) və (c) bəndlərinin, 43-cü maddənin 1-ci hissəsinin mənzil təminatı proqramlarına aid (d) bəndinin, 45-ci maddənin 1-ci hissəsinin (b) bəndinin və 52-55-ci maddələrin müddəaları istisna edilməklə, IV hissədə nəzərdə tutulmuş hüquqlara malikdir.

2. Layihə ilə bağlı fəhlə əmək müqaviləsi şərtlərinin onun sahibkarı tərəfindən pozulmasını iddia etdiyi halda, o, hazırkı Konvensiyanın 18-ci maddəsinin 1-ci hissəsinə uyğun olaraq həmin fəhlə üzərində

yurisdiksiyasını həyata keçirən Dövlətin səlahiyyətli orqanlarına müraciət etmək hüququna malikdir.

3. Müvafiq İştirakçı Dövlətlər, onlar üçün qüvvədə olan ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlərə uyğun olaraq, layihə ilə bağlı fəhlələrə onların layihədə məşğul olması müddətində öz mənşə və ya daimi yaşayış

Dövlətlərinin sosial təhlükəsizlik sistemləri ilə müvafiq qaydada müdafiəni davam etdirmək imkanının

yaradılmasına çalışır.

4. Hazırkı Konvensiyanın 47-ci maddəsinin müddəalarına və müvafiq ikitərəfli və çoxtərəfli sazişlərə

zidd olmayaraq, müvafiq İştirakçı Dövlətlər layihə ilə bağlı fəhlələrinin gəlirlərinin onların mənşə və ya

daimi yaşayış Dövlətlərində verilməsinə yol verirlər.

Maddə 62

1. Hazırkı Konvensiyanın 2-ci maddəsinin 2 hissəsinin (g) bəndində müəyyən edilmiş şərti iş fəhlələri, 43-cü maddənin 1-ci hissəsi (b) və (c) bəndlərinin, 43-cü maddənin 1-ci hissəsinin mənzil təminatı proqramlarına aid (d) bəndinin, 52-ci maddənin və 54-cü maddənin 1-ci hissəsinin (d) bəndinin müddəaları istisna edilməklə, IV hissədə nəzərdə tutulmuş hüquqlara

malikdir.

2. Şərti iş fəhlələrinin ailə üzvləri, 53-cü maddənin müddəaları istisna edilməklə, hazırkı Konvensiyanın IV hissəsində nəzərdə tutulmuş, fəhlə miqrantların ailə üzvlərinə aid hüquqlara malikdir.

Maddə 63

1. Hazırkı Konvensiyanın 2-ci maddəsinin 2 hissəsinin (*h*) bəndində müəyyən edilmiş müstəqil fəhlələr, əmək müqaviləsi olan fəhlələrə müstəsna olaraq tətbiq edilən hüquqlar istisna edilməklə, IV hissədə nəzərdə tutulmuş hüquqlara malikdir.

2. Hazırkı Konvensiyanın 52 və 79-cu maddələrinə zidd olmayaraq, müstəqil fəhlələrin iqtisadi fəaliyyətinin dayandırılması, yaşama icazəsi onlar buraxıldığı müəyyən ödənişli fəaliyyətdən aydın asılı olduğu hallar istisna edilməklə, mahiyyətə onların və ya onların ailə üzvlərinin iş Dövlətində qalmaq və ya ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmaq icazəsinin ləğv edilməsini nəzərdə tutmur.

VI HİSSƏ

FƏHLƏLƏRİN VƏ ONLARIN AİLƏ ÜZVLƏRİNİN BEYNƏLXALQ MÜHACİRƏTİ

İLƏ ƏLAQƏDAR ƏSASLI, QƏRƏZSİZ, İNSANİ VƏ QANUNI

ŞƏRAİTLƏRİN YARADILMASI

Maddə 64

1. Hazırkı Konvensiyanın 79-cu maddəsinə zidd olmayaraq, müvafiq İştirakçı Dövlətlər fəhlələrin və onların ailə üzvlərinin beynəlxalq miqrantı ilə əlaqədar əsaslı, qərəzsiz və insanı şəraitlərin yaradılması məqsədi ilə müvafiq hallarda məsləhətləşmələr və əməkdaşlıq aparır.

2. Bu məqsədlə yalnız iş qüvvəsində tələbata və əmək vasitələrinə deyil, lakin müvafiq fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin sosial, iqtisadi, mədəni və digər ehtiyaclarına, habelə müvafiq cəmiyyətlər üçün belə miqrantın nəticələrinə xüsusi diqqət yetirilir.

Maddə 65

1. İştirakçı Dövlətlər fəhlələrin və onların ailə üzvlərinin beynəlxalq miqrantı ilə bağlı məsələlərlə məşğul olan müvafiq xidmətləri yaradır. Onların funksiyaları, digərləri ilə yanaşı, aşağıdakıları ehtiva edir:

a) Belə miqrantə aid siyasətlərin müəyyən edilməsi və həyata keçirilməsi;

b) Belə miqrantə cəlb edilmiş digər İştirakçı dövlətlərin səlahiyyətli orqanları ilə məlumat mübadiləsi, məsləhətləşmə və əməkdaşlıq;

c) Miqrantə və əməyə dair siyasətlər, qanunlar və qaydalar, digər Dövlətlər ilə bağlanmış miqrantə aid sazişlər və digər müvafiq məsələlər barədə müvafiq məlumatların, xüsusilə sahibkarlara, fəhlələrə və onların təşkilatlarına verilməsi;

d) Zəruri icazə və rəsmiyyətlər, həmçinin yola düşmə, gediş, gəlişə, qalma, ödənişli fəaliyyət, çıxış və qayıtma ilə bağlı, habelə iş Dövlətində iş və yaşama şərtləri və gömrük rüsumları, pul vahidi, vergilər və digər müvafiq qanunlar və qaydalar barədə məlumatın verilməsi və bununla əlaqədar yardımın göstərilməsi.

2. İştirakçı Dövlətlər fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin sosial, mədəni və digər tələblərinin ödənilməsi üçün zəruri olan məsləhət və digər xidmətlərin yaradılmasına müvafiq hallarda kömək edir.

Maddə 66

1. Hazırkı maddənin 2-ci hissəsinə uyğun olaraq, başqa Dövlətdə işləmək üçün fəhlələrin toplanması məqsədi ilə fəaliyyət göstərmək hüququ aşağıdakılarla məhdudlaşdırılır:

a) Belə fəaliyyət göstərildiyi Dövlətin dövlət xidmətləri və orqanları;

b) Müvafiq Dövlətlər arasında əldə edilmiş razılığa əsasən iş dövlətinin dövlət xidmətləri və orqanları;

c) İkitərəfli və ya çoxtərəfli saziş əsasında yaradılmış orqan.

2. Agentliklərə, gələcək sahibkarlara və ya onların adından hərəkət edən şəxslərə müvafiq İştirakçı Dövlətlərin qanunvericiliyinə və təcrübəsinə əsasən yaradıla biləcək bu Dövlətlərin dövlət orqanları tərəfindən icazə vermə, təsdiq etmə və nəzarət şərti ilə göstərilən fəaliyyəti göstərməyə icazə verilə bilər.

Maddə 67

1. Müvafiq İştirakçı Dövlətlər, fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvlərinin qayıtması barədə qərar qəbul etdikdə, yaxud onların yaşama və ya iş icazəsinin müddəti bitdikdə, yaxud onlar iş Dövlətində nizamsız vəziyyətdə olduğu halda, onların mənşə Dövlətinə mütəşəkkil qayıtması ilə əlaqədar qarşılıqlı əməkdaşlıq nəticəsində tədbirlər görürlər.

2. Nizama salınmış vəziyyətdə olan fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri ilə əlaqədar olaraq, onların köçməsi üçün müvafiq iqtisadi şəraitin yaradılması və onların mənşə Dövlətinə davamlı sosial və mədəni reintegrasiyasına kömək göstərilməsi məqsədi ilə müvafiq İştirakçı Dövlətlər, müvafiq hallarda, həmin Dövlətlər tərəfindən razılaşdırılmış şərtlər əsasında əməkdaşlıq edir.

Maddə 68

1. İştirakçı Dövlətlər, o cümlədən tranzit Dövlətləri, nizamsız vəziyyətdə olan fəhlə miqrantların qeyri-qanuni və ya gizli hərəkət etmənin və işə götürmənin qarşısını almaq məqsədi ilə əməkdaşlıq edir. Bu məqsədlə hər bir müvafiq Dövlətin yurisdiksiyası çərçivəsində görüləcək tədbirlər aşağıdakıları ehtiva edir:

a) Miqrantat ilə bağlı yanlış məlumatların yayılmasına qarşı müvafiq tədbirlər;

b) Fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin qeyri-qanuni və ya gizli hərəkət etməni aşkar etmək və onun kökünü kəsmək, belə hərəkət etməni təşkil edən, həyata keçirən, yaxud təşkil edilməsinə və ya həyata keçirilməsinə kömək edən şəxslər, qrup və təşkilatlar barəsində səmərəli cəzalan tətbiq etmək üçün tədbirlər;

c) Nizamsız vəziyyətdə olan fəhlə miqrantlara və ya onların ailə üzvlərinə qarşı zorakılıq, hədə və ya qorxutmadan istifadə edən şəxslər, qruplar və ya təşkilatlar barəsində səmərəli cəzaları tətbiq etmək üçün tədbirlər.

2. İş Dövlətləri öz ərazisində nizamsız vəziyyətdə olan fəhlə miqrantların işə götürülməsini ləğv etmək üçün bütün zəruri və səmərəli tədbirləri, o cümlədən, müvafiq hallarda, belə

fəhlələrin sahibkarlarına qarşı cəzaları həyata keçirir. Fəhlə miqrantların sahibkarları ilə münasibətdə onların işə götürmədən irəli gələn hüquqları həmin tədbirlər nəticəsində zəifləyə bilməz.

Maddə 69

1. İştirakçı Dövlətlər, onların ərazisində nizamsız vəziyyətdə fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri mövcud olduqda, belə vəziyyətin davamlı olmamasını təmin etmək üçün müvafiq tədbirlər görürlər.

2. Müvafiq milli qanunvericiliyə və ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlərə uyğun olaraq belə şəxslərin vəziyyətinin nizama salınması mümkünüyü müvafiq İştirakçı Dövlətlər tərəfindən öyrənilməyi hər bir halda, onların daxil olma, iş Dövlətində onların qalma müddəti və digər müvafiq mülahizələr, xüsusilə onların ailə vəziyyətinə aid mülahizələr nəzərə almır.

Maddə 70

Nizama salınmış vəziyyətdə olan fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin iş və yaşayış şəraitlərinin yararlıq, təhlükəsizlik, sağlamlıq və insan ləyaqəti prinsipləri standartlarına uyğun olmasını təmin etmək üçün İştirakçı Dövlətlər vətəndaşlara tətbiq edilən tədbirlərdən az faydalı olmayan tədbirləri həyata keçirirlər.

Maddə 71

1. İştirakçı Dövlətlər zəruri hallarda, ölmüş fəhlə miqrantların və ya onların ailə üzvlərinin cənazənin mənşə Dövlətinə çatdırılmasına kömək edir.

2. Fəhlə miqrantın və ya onun ailə üzvünün ölümü ilə bağlı kompensasiya məsələləri ilə əlaqədar olaraq, İştirakçı Dövlətlər, müvafiq hallarda, belə məsələlərin təxirəsalınmaz həll edilməsi məqsədi ilə müvafiq şəxslərə yardım göstərir. Həmin məsələlər müvafiq milli qanuna əsasən, hazırkı Konvensiyanın və hər hansı müvafiq ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlərin müddəalarına uyğun olaraq həll edilir.

VIII HİSSƏ ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 79

Hazırkı Konvensiyanın heç bir müddəası hər bir İştirakçı Dövlətin fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin buraxılması meyarlarını müəyyən etmək hüququna təsir edə bilməz. Onların fəhlə miqrantlar və onların ailə üzvləri qismində hüquqi statusuna və rəftara aid digər məsələlər ilə əlaqədar olaraq İştirakçı Dövlətlər hazırkı Konvensiyada müəyyən edilmiş məhdudiyətlər nəzərə alır.

Maddə 80

Hazırkı Konvensiyanın heç bir müddəası Birləşmiş Millətlər Təşkilatının və ixtisaslaşdırılmış agentliklərin müxtəlif orqanlarının hazırkı Konvensiyada nəzərdə tutulmuş məsələlər ilə bağlı müvafiq məsuliyyətlərini müəyyən edən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsinin və ixtisaslaşdırılmış agentliklərin nizamnamələrinin müddəalarına zidd olan kimi şərh edilə bilməz.

Maddə 81

1. Hazırkı Konvensiyanın heç bir müddəası fəhlə miqrantlara və onların ailə üzvlərinə aşağıdakılarla verilmiş daha faydalı hüquq və ya azadlıqlarına təsir edə bilməz:

a) İştirakçı Dövlətin qanun və ya təcrübəsi; yaxud

b) Müvafiq İştirakçı dövlət üçün qüvvədə olan hər hansı ikitərəfli və ya çoxtərəfli müqavilə.

2. Hazırkı Konvensiyanın heç bir müddəası hər hansı Dövlət, qrup və ya şəxs üçün hazırkı Konvensiyada müəyyən edilmiş hər hansı hüquq və azadlıqların pozacaq fəaliyyətlə məşğul olmaq və ya hər hansı əməl törətmək hüququnun nəzərdə tutulması kimi şərh edilə bilməz.

Maddə 82

Fəhlə miqrantların və onların ailə üzvlərinin hazırkı Konvensiyada nəzərdə tutulmuş hüquqlarından imtina edilə bilməz. Göstərilən hüquqlardan geri qalmaq və ya imtina etmək məqsədilə fəhlə miqrantlara və onların ailə üzvlərinə qarşı hər hansı formada təqib göstərilməsi qadağandır. İştirakçı Dövlətlər həmin prinsiplərə hörmət olunmasını təmin etmək üçün müvafiq tədbirlər həyata keçirirlər.

Maddə 83 Hazırkı Konvensiyanın hər bir İştirakçı Dövləti aşağıdakı öhdəlikləri üzərinə götürür:

a) Bununla təsdiq edilmiş hüquqları və ya azadlıqları pozulduğu bütün şəxslərin səmərəli müdafiə vasitələrinə malik olmasını, rəsmi sifətdə hərəkət edən şəxslər tərəfindən pozmanın törədilməsindən asılı olmayaraq təmin edilməsi;

b) Həmin müdafiə vasitələrini axtaran bütün şəxslərin tələblərinin səlahiyyətli məhkəmə, inzibati və ya qanunvericilik orqanları, yaxud Dövlətin hüquqi sistemində nəzərdə tutulmuş digər səlahiyyətli orqan tərəfindən yoxlanılması və barəsində qərar çıxarılmasının və məhkəmə müdafiəsi vasitələrin imkanlarının inkişaf etdirilməsinin təmin edilməsi;

c) Həmin müdafiə vasitələri verildikdə, onların səlahiyyətli orqanlar tərəfindən həyata keçirilməsinin təmin edilməsi.

Maddə 84

Hər bir İştirakçı Dövlət hazırkı Konvensiyanın müddəalarının tətbiq edilməsi üçün zəruri olan qanunvericilik və digər tədbirlərin görülməsi öhdəliyi üzərinə götürür.

IX HİSSƏ

YEKUN MÜDDƏALAR

Maddə 85

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibi hazırkı Konvensiyanın depozitarisi təyin edilir.

Maddə 86

1. Hazırkı Konvensiya bütün Dövlətlər tərəfindən imzalanması üçün açıqdır. O, təsdiq edilməlidir.
2. Hazırkı Konvensiya hər hansı Dövlətin qoşulması üçün açıqdır.
3. Təsdiq etmə və ya qoşulma barədə fərmanlar Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibi yanında depozitə qoyulur.

Maddə 87

1. Hazırkı Konvensiya təsdiq etmə və ya qoşulma barədə iyirminci fərmanın depozitə qoyulmasından üç aydan sonrakı ayın birinci günü qüvvəyə minir.
2. Konvensiya qüvvəyə mindikdən sonra hazırkı Konvensiyanı təsdiq edən və ya ona qoşulan hər Dövlət üçün Konvensiya təsdiq etmə və ya qoşulma barədə onun fərmanın depozitə qoyulmasından üç aydan sonrakı ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 88

Hazırkı Konvensiyanı təsdiq edən və ya ona qoşulan Dövlət onun hər hansı Hissəsinin tətbiqini istisna edərək ya 3-cü maddəyə zidd olmayaraq, fəhlə mühacirlərin hər hansı kateqoriyasını onun tətbiqindən istisna edə bilməz.

Maddə 89

1. Hər iştirakçı Dövlət, müvafiq Dövlət üçün Konvensiya qüvvəyə mindikdən sonra beş ildən tez olmayaraq, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibinə ünvanlanmış yazılı xəbərdarlıq vasitəsilə hazırkı Konvensiyanı etibarsız elan edə bilər.
2. Həmin etibarsız elan etmə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibi tərəfindən xəbərdarlığın qəbul edilməsindən on iki ay müddətinin bitdiyindən sonrakı ayın birinci günü qüvvəyə minir.
3. Həmin etibarsız elan etmə etibarsız elan etmə qüvvəyə mindikdən əvvəl baş vermiş hərəkət və ya hərəkətsizlik ilə əlaqədar iştirakçı Dövlətin hazırkı Konvensiyaya uyğun öhdəliklərdən azad etmə qüvvəsini daşıya bilməz, habelə etibarsız elan etmə artıq Komitənin müzakirəsinə etibarsız elan etmə qüvvəyə mindikdən əvvəl təqdim edilmiş hər hansı məsələnin davam edən baxılmasına heç bir yolla mane ola bilməz.
4. İştirakçı Dövlət tərəfindən etibarsız elan etmə qüvvəyə mindikdən sonra, Komitə bu Dövlətə aid heç bir yeni məsələnin baxılmasını başlaya bilməz.

Maddə 90

1. Konvensiya qüvvəyə mindikdən beş il sonra hər vaxt Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibinə ünvanlanmış yazılı xəbərdarlıq vasitəsilə hazırkı Konvensiyaya yenidən baxılması barədə sorğu İştirakçı Dövlət tərəfindən verilə bilər. Bundan sonra Baş Katib təklif olunan hər bir düzəlişi İştirakçı dövlətlərə göndərərək, onların təkliflərinə baxmaq və səsə qoymaq məqsədilə İştirakçı Dövlətlərin konfransının çağırılmasına münasibətini ona bildirməyi barədə sorğu verir. Belə sorğudan sonra dörd ay müddətində İştirakçı Dövlətlərin ən azı üçdə bir hissəsi konfransın keçirilməsini dəstələdiyi halda, Baş Katib konfransı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının himayəsi altında çağırır. İştirak edən və səs İştirakçı Dövlətlərin çoxluğu ilə qəbul edilmiş düzəlişlər təsdiq üçün Baş Məclisə təqdim edilir.
2. Düzəlişlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi tərəfindən təsdiq edildikdə və iştirakçı dövlətlərin üçdə iki çoxluğu ilə, onların müvafiq konstitusiyaya proseduralarına uyğun qəbul olunduqda qüvvəyə minir.
3. Düzəlişlər qüvvəyə mindiyi halda, onlara qoşulmuş İştirakçı dövlətlər üçün məcburidir, digər İştirakçı dövlətlər üçün isə hazırkı Konvensiyanın müddəaları və onlar qəbul etmiş əvvəlki düzəlişlər məcburidir.

Maddə 91

1. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibi Dövlətlər tərəfindən imzalanma, təsdiq etmə və ya qoşulma zamanı edilmiş qeyd-şərtlərinin mətnlərini qəbul edir və bütün Dövlətlərə göndərir.
2. Hazırkı Konvensiyanın məqsəd və vəzifələrinə zidd olan qeyd-şərtə yol verilmir.
3. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibinə ünvanlanmış xəbərdarlıqda qeyd-şərtlər geri çağırıla bilər və o, bundan sonra bütün Dövlətlərə məlumat verir. Belə xəbərdarlıq qəbul edildiyi gündən qüvvəyə minir.

Maddə 92

1. İki və ya daha çox iştirakçı Dövlətlər arasında hazırkı Konvensiyanın şərh və ya tətbiqi ilə əlaqədar, danışıqlar vasitəsilə həll edilməmiş mübahisə, onlardan birinin sorğusu əsasında arbitraja verilir. Arbitraj üçün sorğunun verilməsindən sonra altı ay müddətində Tərəflər arbitrajın təşkil edilməsi barədə razılığa gələ bilmədikdə, həmin tərəflərin biri mübahisəni Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsinə, məhkəmənin Statusuna uyğun sorğu əsasında aid edilə bilər.
2. Hər bir iştirakçı Dövlət hazırkı Konvensiyanı imzalayarkən, təsdiq edərkən və ya ona qoşularkən, özünü hazırkı maddənin 1-ci hissəsi ilə bağlı olmadığını bəyan edə bilər. Digər iştirakçı Dövlətlər belə bəyanatı vermiş hər hansı iştirakçı Dövlətə münasibətdə həmin hissəsi ilə bağlı deyildir.
3. Hazırkı maddənin 2-ci hissəsinə uyğun bəyanat vermiş hər hansı iştirakçı Dövlət hər vaxt Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibinə ünvanlanmış xəbərdarlıqla həmin bəyanatı geri çağıra bilər.

Maddə 93

1. Ərəb, çin, ingilis, fransız, rus və ispan dillərindəki mətni eyni qüvvəyə malik olan hazırkı Konvensiya Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Katibinin yanında depozitə qoyulur.
2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibi hazırkı Konvensiyanın təsdiq edilmiş nüsxələrinin bütün Dövlətlərə göndərir.

Bunun təsdiqi olaraq, öz müvafiq Hökumətləri tərəfindən lazımı səlahiyyət verilmiş, aşağıdakı imza edən müvəkkillər hazırkı Konvensiyanı imzaladılar.